

Rettar og plikter

Informasjon til foreldre om regelverket i grunnskolen

Her finn du som er forelder til ein elev som går på grunnskolen, ei oversikt over sentrale rettar og plikter. Rettane og pliktene er henta frå opplæringslova. Opplæringslova er felles for grunnskolen og vidaregåande opplæring. I teksten viser vi til kvar du kan finne dei ulike rettane og pliktene i opplæringslova.

Formålet med opplæringa finn du i formålsparagrafen i opplæringslova. Formålet er overordna og grunnleggjande for all verksemd i skolen. Formålsparagrafen seier at elevane aktivt skal vere med i opplæringa, som skal tilretteleggjast og gjennomførast slik det står i Kunnskapsløftet. Du kan lese meir om Kunnskapsløftet i denne brosjyren.

Rett og plikt til grunnskole

Alle barn og unge har både rett og plikt til grunnskoleopplæring frå det kalenderåret dei fyller 6 år og til dei har fullført det tiande skoleåret. Rett til grunnskoleopplæring vil seie at alle barn og unge har krav på å få opplæring på ein offentlig grunnskole. Plikt inneber at elevane må delta i grunnskoleopplæring, men ikkje nødvendigvis på ein offentlig skole. Du som er forelder, kan òg velje ein privat skole eller heimeundervisning, altså at du underviser egne barn heime.

(Opplæringslova § 2-1 og § 2-13)

Har du spørsmål?

Har du som forelder spørsmål om regelverket, tilrår vi at du tek kontakt med den skolen barnet ditt er elev ved. Dersom du ikkje får svar på det du lurar på, kan du kontakte kommunen som er skoleeigar. Du kan òg vende deg til Fylkesmannen i ditt fylke.

Alle elevar har rett til

☘ Å gå på ein skole i nærmiljøet

Elevar har rett til å gå på den skolen som ligg nærmast heimen, eller på den skolen i nærmiljøet som dei soknar til. Du som er forelder eller eleven sjølv, kan søkje om å få gå på ein annan offentleg skole enn den han/ho soknar til.

(Opplæringslova § 8-1)

☘ Utsett skolestart om barnet treng det

Dersom du er i tvil om barnet ditt er komme langt nok i utviklinga til å starte på skolen, bør du kontakte kommunen i god tid før barnet skal starte på skolen. Det er kommunen som avgjer om barnet skal utsetje skolestarten. Før kommunen tek avgjerda, må dei innhente ei sakkunnig vurdering frå pedagogiskpsykologisk teneste (PPT) og samtykke frå deg som er forelder.

(Opplæringslova § 2-1)

☘ Ei gratis grunnskoleopplæring

Grunnskoleopplæringa skal vere gratis for elevane og foreldra. Det gjer at skolen ikkje kan krevje betaling frå deg som forelder for undervisningsmateriell, transport i skoletida, leirskolar, ekskursjonar eller andre turar som er ein del av grunnskoleopplæringa.

(Opplæringslova § 2-15)

☀️ Eit godt skolemiljø

Alle elevar har rett til eit godt fysisk og psykososialt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring. Skolen skal arbeide aktivt og systematisk for å utvikle eit godt skolemiljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosial tilhøyrse.

Elevane har rett til å delta i planlegginga og gjennomføringa av arbeidet med skolemiljøet. Dersom eleven ikkje er nøgd med skolemiljøet, kan de be skolen om å gjere noko med det.

(Opplæringslova kapittel 9a)

☀️ Skyss når dei treng det

Elevar har rett til gratis skyss dersom

- dei går på 1. årstrinn og bur minst 2 km frå skolen
- dei går på 2.–10. årstrinn og bur minst 4 km frå skolen
- skolevegen er særleg farleg eller vanskeleg, uavhengig av kor lang skolevegen er
- dei må reise med båt

Elevar med funksjonsnedsetjing har rett til gratis skyss til og frå skolen og skolefritidsordninga (SFO), dersom dei treng det, uavhengig av avstanden.

(Opplæringslova kapittel 7)

☘ Fritak frå aktivitetar

Dersom du som forelder eller dersom barnet ditt meiner at delar av opplæringa på skolen strir mot den religionen eller det livssynet de har, skal eleven få fritak. De må melde frå skriftleg om dette til skolen. Eleven kan ikkje få fritak frå heile fag, men aktivitetar i fag.

Faget religion, livssyn og etikk (RLE) er eit vanleg skolefag som normalt skal samle alle elevar. Faget skal gi kunnskap og forståing, ikkje vere forkynnande eller gi opplæring i ein bestemt religion eller eit bestemt livssyn.

(Opplæringslova §§ 2-3a og 2-4)

☘ Rådgiving

Eleven har rett til å få rådgiving som skal bidra til at han eller ho finn seg til rette i opplæringa. Rådgivar eller sosiallærar kan òg hjelpe eleven med personlege, sosiale og emosjonelle forhold på skolen. Eleven skal få nødvendig rådgiving om utdanning, yrkestilbod og yrkesval.

(Opplæringslova § 92 og forskrift til opplæringslova kapittel 22)

☘ Leksehjelp på 1.-4. årstrinn

Elevar på 1.–4. årstrinn har rett til leksehjelp, og ho skal vere gratis. Leksehjelpa er ikkje ein del av grunnskoleopplæringa, og det er derfor frivillig om elevane ønskjer å delta. Leksehjelpa skal tilretteleggjast slik at elevar med funksjonsnedsetjingar kan delta.

(Opplæringslova § 137a og forskrift til opplæringslova kapittel 1A)

🔴🔴 Fysisk aktivitet på 5.-7. årstrinn

Elevlar på 5.–7. årstrinn har rett til jamleg fysisk aktivitet i tillegg til kroppsøving. Formålet er å gi elevane ein meir variert og aktiv skoledag. Fysisk aktivitet er ein del av den obligatoriske grunnskoleopplæringa og skal inngå som ein del av skolekvardagen.

Elevane skal aktiviserast, aktiviteten skal vekkje lyst og gjere det mogleg for elevane å vere fysisk aktive uansett funksjonsevne eller andre føresetnader.

(Opplæringslova § 23 og forskrift til opplæringslova § 11a)

🔴🔴 Frukt og grønt

Alle elevlar som går på ungdomsskolen eller på ein skole med ungdomstrinn (kombinert skole), skal få gratis frukt og grønsaker kvar skoledag.

(Opplæringslova § 13-5 og forskrift til opplæringslova § 18-2)

Kva har mitt barn rett på om han eller ho

☘ Er samisk?

Elevar i samiske distrikt har rett til opplæring i og på samisk. Utanfor samiske distrikt har samiske elevar rett til opplæring i samisk og i nokre tilfelle også opplæring på samisk.

(Opplæringslova kapittel 6 og forskrift til opplæringslova kapittel 7)

☘ Har kvensk-finsk bakgrunn?

Elevar med kvensk-finsk bakgrunn ved skolar i Troms og Finnmark har rett til opplæring i finsk når minst tre elevar krev det.

(Opplæringslova § 2-7 og forskrift til opplæringslova kapittel 7)

☘ Har eit anna morsmål enn norsk og samisk?

Elevar med eit anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring. Retten varer til elevane har tilstrekkelege ferdigheiter i norsk til å følgje den vanlege opplæringa på skolen. Om det er nødvendig, har dei òg rett til morsmålsopplæring, opplæring i fag på to språk eller begge delar.

Kommunen kan organisere opplæringstilbod for nykomne elevar i eigne grupper, klassar eller skolar. Opplæring i slike tilbod kan etter samtykke frå dykk som foreldre vare inntil to år.

(Opplæringslova § 2-8)

⦿ **Treng teiknspråkopplæring?**

Elevar som har teiknspråk som førstespråk, har rett til opplæring i og på teiknspråk.

(Opplæringslova § 2-6)

⦿ **Er sterkt svaksynt eller blind?**

Elevar som er sterkt svaksynte eller blinde, har rett til nødvendig opplæring i punktskrift og bruk av nødvendige tekniske hjelpemiddel.

(Opplæringslova § 2-14)

⦿ **Har behov for alternativ kommunikasjon?**

Elevar som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, har rett til å få bruke eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.

(Opplæringslova § 2-16)

☘ **Treng spesialundervisning?**

Dersom barnet ditt ikkje får eit tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har han eller ho rett til spesialundervisning. Skolen har ansvaret for å vurdere om eleven treng spesialundervisning. Du kan sjølv ta initiativ og krevje at skolen gjer nødvendige undersøkingar for å finne ut om barnet ditt treng spesialundervisning.

Skolen skal be den pedagogiskpsykologiske tenesta (PP-tenesta) om å utarbeide ei sakkunnig vurdering. Ho skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og kva slags opplæringstilbod skolen bør gi, og i kva omfang. Før skolen ber om ei vurdering, skal du samtykkje.

Dersom den sakkunnige vurderinga viser at eleven har behov for spesialundervisning, skal skolen utarbeide ein individuell opplæringsplan (IOP). Han skal, så langt som mogleg, utarbeidast saman med eleven og deg som forelder.

Du som er forelder, skal få informasjon undervegs om korleis spesialundervisninga går. Ein gong i året skal skolen lage ei skriftleg oversikt over opplæringa eleven har fått, og ei vurdering av utviklinga til eleven.

(Opplæringslova kapittel 5)

Kva kan du forvente av skolen?

⚡ Skolen skal ha eit ordensreglement

Ordensreglementet skal innehalde reglar for korleis elevane skal oppføre seg, og kva for reaksjonar som skal kunne brukast mot elevar som bryt reglane.

(Opplæringslova §§ 2-9 og 2-10)

⚡ Kommunen skal syte for at elevane har ei ulykkesforsikring

Kommunen har plikt til å syte for ulykkesforsikring for elevane. Forsikringa skal gi eleven dekning for skade som skjer på skolen i skoletida, på veg mellom heim og skole, under transport, skoleturar, idrettsdagar, leirskolar og liknande som skolen er ansvarleg for. Forsikringa skal dekkje nødvendige utgifter til behandling og erstatning ved død eller varig medisinsk invaliditet, i den grad slike ytingar ikkje er dekte av folketrygdlova.

(Opplæringslova § 13-3b og forskrift til opplæringslova kapittel 8)

🔴 Skolen kan gi eleven permisjon i inntil to veker

Elevane har møteplikt til alle timar på alle årstrinn. Dei einaste grunnane til at fråvær er tillate, er dersom eleven har fått innvilga permisjon av skolen, eller dersom han eller ho er sjuk.

Skolen kan gi ein elev permisjon frå opplæringa i inntil to veker. Føresetnaden er at det er forsvarleg å gi eleven fri. Om det er forsvarleg eller ikkje, kan til dømes komme an på kva han eller ho mistar på grunn av fråværet, og om eleven får opplæring i permisjonstida.

Hovudregelen er at alt fråvær på ungdomstrinnet skal førast på vitnemålet. For inntil 10 skoledagar per skoleår kan ein elev likevel krevje at fråvær ikkje skal førast på vitnemålet. Dette gjeld berre dersom fråværet kjem av helsegrunnar som er dokumenterte ved legeerklæring, eller at skolen har innvilga permisjon.

Når elevar har stort fråvær, kan det føre til at læraren ikkje får eit tilstrekkeleg vurderingsgrunnlag. Dette kan til dømes innebere at eleven ikkje får standpunktarakterar.

(Opplæringslova § 2-11 og forskrift til opplæringslova kapittel 3)

☘ Skolen skal ta dykk med på råd

Alle elevar har rett til å medverke i skolen. I Elevundersøkinga som blir gjennomført kvart år, er det mogleg for elevar frå 5. årstrinn til Vg3 å medverke ved å seie si meining om skolemiljøet sitt. Skolen er forplikta til å gjennomføre denne undersøkinga på 7. årstrinn, 10. årstrinn og Vg1. Eksempel på andre arenaer der det er mogleg for elevar og foreldre å påverke eigen skolekvardag, er gjennom elevrådet, foreldrerådet og skolemiljøutvalet.

Alle skolar med elevar på 5.–10. årstrinn skal ha eit elevråd. Elevrådet skal fremje interessene til elevane på skolen og arbeide for å skape eit godt lærings- og skolemiljø. Rådet skal òg kunne uttale seg i og komme med forslag i saker som gjeld nærmiljøet til elevane.

Alle foreldra ved ein skole utgjer foreldrerådet. Blant desse vel ein foreldrerådet sitt arbeidsutval (FAU) og representantar til samarbeidsutvalet og skolemiljøutvalet, eventuelt driftsstyret. Desse utvala gir òg gode moglegheiter for samarbeid, påverknad og informasjon.

Alle skolar skal ha eit skolemiljøutval, som består av elevar, foreldre og dei tilsette. I skolemiljøutvalet kan de påverke skolemiljøarbeidet på skolen.

Mange skolar gjennomfører Foreldreundersøkinga. I denne undersøkinga kan foreldra svare på spørsmål om korleis dei oppfattar barnet sitt læringsmiljø på skolen, og korleis samarbeidet mellom heim og skole fungerer.

(Opplæringslova kapittel 11, § 14-4 og forskrift til opplæringslova § 2-11)

☘ **Skolen skal halde kontakt med dykk**

Du kan alltid kontakte dei tilsette på skolen om skolegangen til barna eller skolearbeidet. Minst to gonger i året skal du ha ein planlagd og strukturert samtale med elevens kontaktlærer, gjerne saman med eleven. Samtalen skal dreie seg om elevens faglege og sosiale læring og utvikling, og skal avsluttast med ei oppsummering der de blir einige om kva eleven skal jobbe ekstra med framover.

- Skolen skal syte for at du som forelder får varslingsomfråværet til eleven
- informasjon om dei rettningar eleven og foreldra har etter opplæringslova med forskrifter
- annan viktig informasjon om eleven

I tillegg skal du få skriftleg

- varslingsomfråværet dersom det er fare for at det ikkje er grunnlag for vurdering i fag, orden og åtfærd
- varslingsomfråværet dersom det er fare for at eleven kan få karakteren nokså godt eller lite godt i orden eller åtfærd

(Forskrift til opplæringslova § 3-7)

Innhaldet i opplæringa

Grunnskolen er delt inn i eit barnetrinn og eit ungdomstrinn. Barnetrinnet omfattar 1.–7. årstrinn, og ungdomstrinnet omfattar 8.–10. årstrinn.

Elevane si opplæring skal vere i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet. For grunnskolen består læreplanverket av ein generell del, prinsipp for opplæringa, læreplanar for fag og fag og timestfordeling.

🔴🔴 Læreplanar for fag

Alle fag i grunnskolen har ein læreplan. Kvart fag er delt inn i hovudområde og inneheld kompetansemål og fem grunnleggjande ferdigheiter. Kompetansemål i fag viser kva elevane skal mestre etter til dømes 2., 4., 7. og 10. trinn.

Kompetansemåla seier kva elevane skal kunne etter desse trinna. Skolane skal lage meir detaljerte planar for kva elevane skal jobbe med.

Dei grunnleggjande ferdigheitene skal bidra til å utvikle elevane sin fagkompetanse.

Dei grunnleggjande ferdigheitene er:

- å kunne uttrykkje seg munnleg
- å kunne lese
- å kunne uttrykkje seg skriftleg
- å kunne rekne
- å kunne bruke digitalt verktøy

☘ Fag- og timefordeling

Fag- og timefordelinga er ei oversikt over fordeling av timane for faga i grunnskolen. Timetalet er fastsett som minimum som den enkelte elev har rett til å få, og som kommunen har plikt til å gi. Timane er førte opp i klokketimar.

Skoleeigaren kan omdisponere inntil fem prosent av timane som er fastsette i det enkelte faget. Dette gjer det mogleg å styrkje andre fag for heile klassar, grupper eller årstrinn.

(Opplæringslova § 2-3 og forskrift til opplæringslova kapittel 1)

☘ Tidleg innsats

Tidleg innsats handlar om at skolen legg til rette for at alle elevar tidleg blir inkluderte i gode læringsprosessar. Den tilpassa opplæringa i norsk, samisk og matematikk på 1. til 4. årstrinn skal mellom anna vere prega av særleg høg lærar-tettleik, og skal vere spesielt retta mot dei elevane som treng ekstra oppfølging i lesing og rekning.

(Opplæringslova § 1-3)

☘ **Tilpassa opplæring**

Skolen har plikt til å tilpasse opplæringa slik at alle elevar får faglege utfordringar og får brukt sine evner og føresetnader, for å få best mogleg utvikling både fagleg og personleg.

Dette kjenneteiknar tilpassa opplæring:

- Skolen tek omsyn til at barn og unge lærer på ulike måtar og i ulikt tempo, og at dei har ulike behov på ulike alderstrinn.
- Realistiske krav og forventningar på den eine sida, og nok utfordringar på den andre sida, slik at elevane alltid har noko å strekkje seg etter.
- Eit læringsmiljø som legg til rette for elevane sine moglegheiter for medverknad og evne til å ta bevisste val.

(Opplæringslova § 1-3)

☘ **Elevar på ungdomstrinnet kan få moglegheit til å ta fag frå vidaregåande**

Elevar på ungdomstrinnet som har god nok kompetanse i grunnskolefag til å følgje opplæringa i eitt eller fleire fag på vidaregåande nivå, kan få moglegheit til det. Elevar på ungdomstrinnet kan ta både fellesfag og programfag frå vidaregåande opplæring.

(Forskrift til opplæringslova § 1-15)

Vurdering og prøver

Alle elever har rett til å få jamleg vurdering undervegs og når det nærmar seg slutten av opplæringa i faget. Vurderinga undervegs skal bidra til å fremje elevane si læring og skal gi grunnlag for tilpassa opplæring. Sluttvurdering skal gi informasjon om nivået til eleven ved avslutninga av opplæringa i faget.

Elevane skal òg gjennomføre obligatoriske prøver som nasjonale prøver og kartleggingsprøver.

(Forskrift til opplæringslova kapitla 2 og 3)

🔴 Vurdering undervegs

Gjennom undervegsvurderinga får lærar og elev informasjon om den faglege progresjonen og ståstaden til eleven.

Undervegsvurderinga skal fremje vidare læring.

Undervegsvurdering gjeld for alle trinn og inneber at

- elevane får vite kva som er måla for opplæringa
- elevane får vite kva det blir lagt vekt på i vurderinga
- elevane får vurdert og grunnlagt kompetansen sin i fag og i orden og åtferd
- elevane får informasjon om kva som må til for å bli betre i faget
- elevane vurderer eigen kompetanse, eige arbeid og eiga faglig utvikling
- elevane får ein samtale med kontaktlæraren om fagleg utvikling minst ein gong kvart halvår
- elevane har ein pågåande dialog med læraren om andre forhold rundt opplæringa
- elevane får halvårsvurdering utan karakter i fag og i orden og åtferd

Frå 8. årstrinn har alle elevar også rett til å få karakter i samband med halvårsvurdering i fag, i orden og i åtferd.

(Forskrift til opplæringslova kapittel 3)

⦿ **Eigen vurdering**

Alle elevar skal vere med og vurdere seg sjølve som ein del av undervisningsvurderinga. Elevane skal delta aktivt i vurderinga av eige arbeid, kompetanse og fagleg utvikling.

(Forskrift til opplæringslova § 3-12)

⦿ **Avsluttande vurdering**

Sluttvurdering i grunnskolen er standpunktkarakterar og eksamenskarakterar. Standpunktkarakterar er karakterar som blir gitt ved avslutninga av opplæringa i fag, og som skal førast på vitnemålet som elevane får etter 10. trinn.

Standpunktkarakteren er basert på eit breitt vurderingsgrunnlag. Eleven skal ha moglegheit til å forbetre kompetansen sin i faget inntil standpunktkarakteren er fastsett.

(Forskrift til opplæringslova kapittel 3)

⦿ **Nasjonale prøver og kartleggingsprøver**

På ulike trinn i opplæringa skal skolen gjennomføre prøver og undersøkingar som har til formål å skaffe informasjon om elevane som skal brukast til å forbetre opplæringa. Her beskriv vi nokre prøver elevane gjennomfører i grunnskolen.

(Forskrift til opplæringslova kapittel 2)

⦿ **Nasjonale prøver**

Nasjonale prøver er obligatoriske og skal gi informasjon om elevane sine ferdigheiter i lesing og rekning på tvers av fag, og i lesing på engelsk. Skolen bruker resultatane til kvalitetsutvikling og som grunnlag for tilpassa opplæring. Prøvene skal gjennomførast om hausten på 5. og 8. årstrinn. Prøvene i lesing og rekning blir òg gjennomførte på 9. årstrinn.

⦿ **Kartleggingsprøver**

Kartleggingsprøver skal brukast til å undersøkje kva for elevar som treng ekstra oppfølging i utvalde ferdigheiter og fag. Skolen bruker resultatane i arbeidet med tidleg innsats og tilpassa opplæring. Kartleggingsprøver er utarbeidde for lesing, rekning, engelsk og digitale ferdigheiter. Prøvene skal gjennomførast om våren på 1., 2., 3. og 4. årstrinn.

Prøvene i lesing er obligatoriske frå 1. til 3. årstrinn. I talforståing og rekning er prøva obligatorisk på 2. årstrinn. Prøvene i talforståing og rekning på 1. og 3. årstrinn, engelsk på 3. årstrinn og i digitale ferdigheiter på 4. årstrinn er frivillige.

Kva gjer eg om eg ikkje er fornøgd?

⚡ Klagerett

Det er klagerett på alle vedtak som gjeld rettane til elevane, til dømes standpunkt eller eksamenskarakterar, bortvising av ein elev, spesialundervisning, særskild språkopplæring, skyss eller skoleplassering.

Klagar må vere skriftlege og bør grunngivast. Fylkesmannen i ditt fylke er klageinstans, men klagen skal sendast til den som har gjort vedtaket innan oppgitt klagefrist. Lurer du på korleis du går fram for å klage, kan du spørje skolen din.

(Opplæringslova § 15-2)

⚡ Ansvar og tilsyn

Kommunen har ansvaret for å oppfylle retten til grunnskoleopplæring for alle som er busette i kommunen. Dette inneber mellom anna at kommunen har ansvaret for at opplæringa til det enkelte barnet er i samsvar med regelverket. Kommunen må syte for at skolane har dei ressursane som er nødvendige for at krava skal kunne oppfyllest.

Fylkesmannen i kvart fylke fører tilsyn med grunnskolane, og kan gi kommunen pålegg om å rette på forhold ved skolane som er i strid med lova og forskriftene.

(Opplæringslova § 14-1)

Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no